

Nefis Muhasebesi Tövbe ve Yeni Bir Başlangıç^{1*}

1. Konunun Planı

- a. Muhasebe ve Tövbenin Tanımı
- b. Muhasebe Nasıl Olmalı
- c. İnsan Muhasebesini Yaparak Hatalarına Tevbe Etmelidir

2. Konunun Açılımı ve İşlenişi

Muhasebe ve tövbe kavramsal olarak anlatıldıktan sonra muhasebe ve tövbenin nasıl olması gerektiği açıklanır. Ömrün kıymeti ve tövbenin yeni bir başlangıç olduğunu âyet ve hadisler eşliğinde ifade edilir. En son bölümde duayla konu bitirilir.

3. Konunun Özet Sunumu

İnsanı en güzel surette yaratan yüce Allah, (Tîn Suresi – 1) O’nu yeryüzüne halife kılmış, (Bakara Suresi – 30) ve onu başıboş bırakmamıştır. (Kıyâmet Suresi – 36) İnsanın yaratılış amacını da “**Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.**” (Zâriyât Suresi – 56) buyurarak bildirmiştir.

“**Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O, güçlüdür, çok bağışlayıcıdır.**” (Mülk Suresi – 1) buyurarak dünya hayatının imtihan olduğunu açıklamıştır. Bunun için insan, sınav yerinde olduğu bilinciyle hareket etmeli, ahiret için de hazırlık yapmalıdır. İnsan dünya meşgalesine dalarak ahireti ve yaratılış amacını unutabilmektedir. İşte bunun için insanın kendini kontrol etmesi, sık sık hesaba çekmesi ve hatalarına da tevbe etmesi gerekmektedir.

a. Muhasebe ve Tövbenin Tanımı:

Muhasebe: Kulun, geçmiş hayatını düşünüp iyiliklerinin mi, kötülüklerinin mi çok olduğunu; ömrünü nasıl geçirdiğini hesap etmesidir.

Tövbe: Arapça’da tevbe (tevb, metâb) “geri dönmek, rücû etmek, dönüş yapmak” anlamındadır ve “dinde yerilmiş şeyleri terkedip övgüye lâyık olanlara yönelme” biçiminde tanımlanır. Tövbe kavramı Allah’a nispet edildiğinde “kulun tövbesini kabul edip lutuf ve ihsanıyla ona yönelmesi” mânasına gelir (Zeccâc, s. 61-62; Kuşeyrî, et-Tahbîr, s. 84). Kişilerin birbirine karşı yaptıkları hatalı davranışlardan dönmesi için avf (af) ve i’tizâr (özür dileme) kelimeleri kullanılır (krş. et-Tevbe 9/94; en-Nûr 24/22).

İslam’ın ikinci halifesi, adaletin timsali Hz. Ömer, bir defasında arkadaşlarına şöyle seslenmişti: “**Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin, büyük hesap günü için kendinizi hazırlayın! Çünkü kıyamet gününde hesap, ancak dünyada iken kendisini hesaba çekenler için kolay olacaktır.**” buyurmuştur. (Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 25.)

İnsanın, yaratılış amacı ve sorumlulukları açısından kendini hesaba çekmelidir. Kişi kendi iman ve amelinin kontrolünü yapmalı, durumunu değerlendirmelidir. Haris b. Esed Er-Riaye isimli eserinde muhasebeyi ikiye ayırmaktadır:

¹ Bu vaaz projesi, **Pasinler Müftülüğü İlçe Vaizi Mikail Yıldırım** tarafından hazırlanmıştır.

* **Redaksiyon:** Erzurum Müftülüğü İl İrşad Kurulu

Birincisi yapacağımız işlerle, ikincisi yaptığımız işlerle ilgili muhasebedir. Yapacağımız işlerle ilgili muhasebe iyiyi kötüden ayırmak için tedbirli olmaktır. Böylece bilinçli bir biçimde kötü olanı terk eder, iyi olana yöneliriz.

İkinci tür muhasebe ise geçmişte yapılan işlerle ilgilidir. İnsanın yaptığı iş ve davranışları gözden geçirerek eksik ve kusurlarını tamamlaması, hata ve günahları varsa ondan tövbekâr olması demektir.

Netice itibarıyla Allah, kullarının işlerini yapmadan önce planlamalarını; yaptıktan sonra da yapılan işin nasıl bir şekil aldığı gözden geçirmelerini istemektedir. Kulun ameline nokta koyan ölümden başkası değildir. Öyleyse sağ olduğu sürece, muhasebenin iki türüsü de müminin hayatına şekil vermelidir.” (Yılmaz Hasan Kamil, Altınoluk Dergisi sayı:143)

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۗ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

“Allah’ı unutan, bu yüzden Allah’ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar gerçekten yoldan çıkmışlardır.(19) Cehennemliklerle cennetlikler bir değildir. Muratlarına erecek olanlar ancak cennetliklerdir.” (Haşr Suresi – 18-20) Yüce Allah bu ayetinde bizleri ahiret için uyararak, ne yaptığımızı kontrol etmemizi istiyor. Böylece yaptıklarımızın ahiret gününde durumumuzu belirleyeceğini ve yarın için hazırlanmamız gerektiğini bizlere hatırlatarak uyarıyor. Bir bakıma Rabbimiz bizden muhasebe yapmamızı istiyor. Bu ayette “Yarın” ile ahiret kast olunmaktadır. Yani dünya hayatı bugündür ve insanlar yarın hesaba çekilecektir.

Şeddâd b. Evs’ten nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Akıllı kişi kendisini hesaba çeken ve ölümden sonrası için çalışandır. Âciz kişi ise arzularına uyup bir de Allah’tan (bağışlanma) umandır.” (Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 25) Akıllı insan, ahiret gününde kendisini ateşten koruyan insandır. Bu da bu dünya hayatının akıllıca değerlendirilmesiyle olur.

b. Muhasebe Nasıl Olmalı:

“Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.” (Hadid Suresi – 4)

“Hafıza-i beşer nisyan ile maluldür.” demişler. İnsan unutmaya meyyal bir varlıktır. Bu yüzden her zaman bir hatırlatıcıya ve uyarıcıya ihtiyaç duyar. Bunun için Cenab-ı Hak, biraz evvel zikrettiğimiz ayetlerde, yaptığımız her şeyin gözetlenip bilindiğini bizlere hatırlatarak, unutmamamızı istiyor.

Resulullah Efendimiz şöyle buyuruyor:

İbnu Ömer (r.a) anlatıyor: “Resulullah (a.s) omuzumdan tuttu ve: “**Sen dünyada bir garip veya bir yolcu gibi ol**” buyurdu. İbnu Ömer (r.a) hazretleri şöyle diyordu: “Akşama erdin mi, sabahı bekleme, sabaha erdin mi akşamı bekleme. Sağlıklı olduğun sırada hastalık halin için hazırlık yap. Hayatta iken de ölüm için hazırlık yap.” [Buhârî, Rikak 2; Tirmizî, Zühd 25, (2334)].

Resulullah Efendimiz şöyle buyuruyor:

Ebu Berze (r.a) anlatıyor: Resulullah (a.s) buyurdular ki: “**Kıyamet günü, dört şeyden sorulmadıkça, kulun ayakları [Rabbinin huzurundan] ayrılamaz:**

- * **Ömrünü nerede harcadığından,**
- * **Ne amelde bulunduğundan,**
- * **Malını nerede kazandığından ve nereye harcadığından,**
- * **Vücudunu nerede çürüttüğünden.”** [Tirmizî, Kıyamet 1, (2419).]

Hiz. Ebu Hüreyre (r.a) anlatıyor: Resulullah (a.s) buyurdular ki: “**Yedi şeyden önce amelde acele edin:**

- * **Unutturucu fakirliği mi bekliyorsunuz?**
- * **Tuğyan ettirip azdırıcı zenginliği mi bekliyorsunuz?**
- * **İfsat edici hastalığı mı bekliyorsunuz?**
- * **Aklınızı götürecekt ihtiyarlığı mı bekliyorsunuz?**
- * **Ani ölüm mü bekliyorsunuz?**
- * **Deccal mi bekliyorsunuz. Bu beklenen gaip bir şerdir.**
- * **Yoksa kıyameti mi bekliyorsunuz? Kıyamet ise hepsinden kötü, hepsinden daha acıdır.”** [Tirmizî, Zühd 4, (2308); Nesâî, Cenâiz 123, (4, 4).]

Akıllı Müslüman içinde bulunduğu anın kıymetini bilir ve değerlendirir. Rabbini her an unutmaz, en azından her günün sonunda kendini hesaba çeker

c. İnsan Muhasebesini Yaparak Hatalarına Tevbe Etmelidir

Yüce Allah İnsanoğlunu diğer varlıklardan farklı bir yapıda var etmiş hem iyiye hem de kötüye yönelebilecek bir potansiyelde yaratmıştır. Kuranı kerimde

فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا (Şems Suresi – 7-8) “**Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene Andolsun**” buyrulurak insanın yaratılış itibarıyla hata etme özelliğinin de var olduğunu gösterir.

Resulullah Efendimiz (sas) bir hadisi şeriflerinde buyurdular ki: “**Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah Teala hazretleri sizi helak eder ve yerinize, günah işleyecek (fakat tövbeleri sebebiyle) mağfiret edeceği kimseler yaratırdı.”** (Müslim, Tevbe, 9, (2748)

Cenabı hak Kuranı kerimde إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ “**Şüphesiz Rabbin, bağışlaması çok geniş olmaktadır.”** (Necm 32) Peygamber efendimiz (s.a.s) şöyle buyurmuştur; “**Günahattan tevbe eden kimse, hiç günahı olmayan kimse gibidir.”** (İbn Mâce, Zühd 30)

Bizlerde geçmişimizin muhasebesini yaparak ,hata ve günahlarımıza içtenlikle tevbe edelim. Günahlarından arınarak yeni bir güne başlayanlara ne mutlu.

Sohbetimizi, yürekte “amin” diyeceğimiz şu dualarla bitirelim: “Ya Rabbi! Müminler olarak gönüllerimizi birbirine kaynaştır. Bizleri birbirlerine karşı sıcak, birbirlerini gördüğünde yürekleri kaynayan, gözlerinin içi parlayan samimi kardeşler eyle!”

4. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

• فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۗ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

“Bunun üzerine Âdem rabbinden bazı kelimeler aldı (bunlarla tövbe etti); rabbi de onun tövbesini kabul buyurdu. Şüphesiz O, tövbeleri kabul buyuran ve rahmeti sınırsız olandır.” (Bakara Suresi – 37)

• إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾

“Ama yaptıklarının ardından tövbe edip kendilerini düzeltenler başka; çünkü Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.” (Âl-i İmrân Suresi – 89)

• إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّوَاءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ

عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾

“Allah’ın kabul edeceği tövbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden pişmanlık getirenlerin tövbesidir; işte Allah bunların tövbesini kabul eder, Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.” (Nisâ Suresi – 17)

5. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler

• عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ قَالَ كَانَ أَبِي عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَسَمِعَهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: “النَّدَمُ تَوْبَةٌ.”

Abdullah b. Ma’kil anlatıyor: Babam, Abdullah b. Mesud’un yanındayken onun şöyle dediğini duymuş: “Resûlullah’ı (sav), “(Günahtan) pişmanlık duymak, tevbedir.” buyururken işittim.” (İbn Hanbel, I, 423)

• عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): “التَّوْبَةُ مِنَ الذَّنْبِ أَنْ يَتُوبَ مِنْهُ ثُمَّ لَا يَعُودَ فِيهِ.”

Abdullah (b. Mes’ud) tarafından nakledildiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Günahtan tevbe etmek, günahı terk edip bir daha ona dönmemektir.” İbn Hanbel, I, 446

• عَنْ أَسْمَاءَ بِنِ الْحَكَمِ الْفَزَارِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيًّا (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ وَصَدَقَ أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: “مَا مِنْ عَبْدٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا فَيُحْسِنُ الطُّهُورَ، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ.”

Esmâ b. Hakem el-Fezârî anlatıyor: Ali’yi (ra) şunları söylerken işittim: *Ebû Bekir’in bana haber verdiği göre ki Ebû Bekir (ra) doğruyu söyler o, Allah Resulünü (sav) şöyle*

derken işitmiş: “Bir kimse bir günah işler de ardından güzelce abdest alır, sonra kalkıp iki rekât namaz kılar ve Allah’tan bağışlanma dilerse, Allah onu mutlaka bağışlar.” (Ebû Dâvûd, Vitr, 26)

• عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): “التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ.”

Ebû Ubeyde b. Abdullah’ın, babasından (Abdullah b. Mesud’dan) naklettiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “**Günahından tevbe eden kimse, günahsız kimse gibidir.**” (İbn Mâce, Zühd, 30)

6. Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

- ❖ DİA, “Tövbe” ile İlişkili Maddeler
E-Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevbe/iliskili-maddeler>
- ❖ Hadislerle İslâm, “Tevbe: Günahtan Dönen Günahsız Gibidir” – DİB, Cilt 2 Sayfa 91
E-Kaynak: <https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/sayfa.php?CILT=3&SAYFA=349>
- ❖ Dr. Abdülkadir Erkut, “Sonuçları İtibarıyla İstiğfar ve Tövbe”, Ankara: DİB Yayınları
E-Kaynak: <https://yayin.diyaret.gov.tr/Category/GetArticles?id=2685+&categoryId=58>

